

Мохоподібні національного природного парку “Деснянсько-Старогутський” (Сумська обл., Україна)

ВІРЧЕНКО ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ
ПАНЧЕНКО СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

VIRCHENKO V.M., PANCHENKO S.M. 2005: **Bryophytes of the National Nature Park “Desnyansko-Starohutsky”**. *Chornomor. Botan. Journ.*, vol.1, № 2: 92-99.

The bryophyte flora of the NNP “Desnyansko-Starohutsky” (the Sumy region, NE Ukraine) includes 102 species of 56 genera, 34 families belonging to two divisions: Marchantiophyta (9 spp.) and Bryophyta (93 spp.). Among them *Brachythecium reflexum* (Starke) B.S.G. and *B. starkei* (Brid.) B.S.G. are new for the whole Ukrainian Polissya, *Calypogeia neesiana* (Mass. et Carest.) K.Mull. and *Orthotrichum diaphanum* Brid. – new for the Left Bank Ukrainian Polissya; a number of the others are rare ones for the mentioned territories.

Keywords: bryophytes, the NNP “Desnyansko-Starohutsky”, the Left Bank Polissya of Ukraine

Ключові слова: мохоподібні, НПП “Деснянсько-Старогутський”, Лівобережне Полісся України

Вступ

Національний природний парк “Деснянсько-Старогутський”, площею 16215 га, створено 1999 року. Він розташований у крайній північно-східній частині України, в Середино-Будському районі Сумської області. За своїми ландшафтними особливостями, використанням і режимом охорони територія парку поділяється на дві частини – Придеснянську на заході та Старогутську на сході. Клімат території парку холодніший, з меншими вегетаційним і безморозним періодами, ніж в інших частинах Українського Полісся. Середня температура січня становить $-7,5^{\circ}\text{C}$, а липня $+18^{\circ}\text{C}$. Середньорічна сума опадів складає 550-590 мм. Ґрунтовий покрив території парку досить різноманітний. В заплаві Десни та її допливів переважають лучні, дерново-глеєві та болотні ґрунти, а на борівій терасі – дерново-підзолисті. В Старогутській частині парку на третій терасі Десни поширені дерново-підзолисті супіщані та світло-сірі суглинкові ґрунти, а в її улоговинах – болотні ґрунти та торф’яники. У Придеснянській частині парку рослинний покрив представлений комплексом заплавної рослинності (водної, болотної, лучної, ділянок заплавної лісів) та лісів на борівій терасі. Найбільші площі в Старогутській частині займають соснові ліси зеленомохові та чорницево-зеленомохові. На зниженнях терас зростають вологі та заболочені ліси з переважанням берези, а на багатших ґрунтах – дубові ліси. Тут також представлені луки (справжні і торф’яністі) та болота (низинні і сфагнові) [Заповідники ..., 1999].

Якщо флора судинних рослин НПП “Деснянсько-Старогутський” вже досить добре вивчена і включає понад 680 видів, то бріофлора до останнього часу залишалась практично не дослідженою. Лише недавно з’явилися перші відомості про деякі рідкісні мохи цього заповідного об’єкта [Вірченко, Орлов, 2005], які, разом з іншими матеріалами, враховані в даній публікації.

Матеріали та методи

Матеріалом для списку мохоподібних Деснянсько-Старогутського НПП послужили збірки С.М. Панченка 1997-2001 років та В.М. Вірченка 2003-2004 рр. – всього близько 350 пакетів. Збір проводили маршрутним методом рівномірно на

території парку в різних рослинних угрупованнях та ектопах: соснових, ялиново-соснових, дубово-соснових лісах, березняках, вільшняках, заплавних луках, на гіпнових, сфагнових болотах та ін. Визначення зразків здійснено у відділі ліхенології та бріології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ. Зібрані матеріали зберігаються в гербарії НПП “Деснянсько-Старогутський” та в бріологічному гербарії Інституту ботаніки (KW). Список мохоподібних парку укладено за латинською абеткою, назви видів подано згідно з останніми європейськими бріологічними зведеннями. Крім загальноприйнятих, у списку прийняті такі скорочення: СГ – Старогутська частина, а ПД – Придеснянська частина національного природного парку; СП – колектор С. Панченко, ВВ – колектор В. Вірченко.

Результати досліджень

У результаті визначення зібраного матеріалу було встановлено 102 види, які належать до 56 родів 34 родин двох відділів: *Marchantiophyta* (печіночники) і *Bryophyta* (мохи). Флора мохоподібних національного парку представлена головним чином мохами (93 види); з печіночників тут виявлено всього 9 видів. Провідними родинами у ній є: *Sphagnaceae* (12 видів), *Amblystegiaceae* (10), *Brachytheciaceae* (9), *Bryaceae*, *Hypnaceae*, *Orthotrichaceae* (всі по 8 таксонів), *Polytrichaceae* (6), *Dicranaceae* (5), *Plagiotheciaceae* (4); решта містить по 1-3 види. Флористичне багатство родин *Sphagnaceae* і *Amblystegiaceae* вказує на заболоченість регіону, а *Brachytheciaceae*, *Hypnaceae*, *Orthotrichaceae*, *Dicranaceae* – на його значну залісненість, що пояснюється розташуванням у лісовій зоні. Крім деяких дрібних печіночників, у цьому заповідному об’єкті ще можуть бути знайдені представники третього відділу – *Anthocerotophyta* (антоцероти), відомі на прилеглий до парку території. Для порівняння вкажемо, що на території інших великих заповідних об’єктів цієї зони (Шацького НПП і Поліського ПЗ), площа кожного з яких більша від такої дослідженого нами парку, виявлено, відповідно, 116 та 139 видів. Загалом же бріофлора Деснянсько-Старогутського НПП складає 42% флори мохоподібних Лівобережного Полісся, яка включає 241 вид [Бойко, 1976].

У НПП “Деснянсько-Старогутський” зростає низка раритетних мохоподібних. Серед них є рідкісні як для всього Українського Полісся, так і для його лівобережної частини види. Новими для Українського Полісся виявилися *Brachythecium reflexum* (Starke) B.S.G. та *B. starkei* (Brid.) B.S.G. За “Флорою мохів України” [БАЧУРИНА, МЕЛЬНИЧУК, 2003] перший вид був відомий тільки з Карпат і Прикарпаття. Ними він знайдений у ряді пунктів Лісостепу; на Поліссі ж встановлений у Сумській (Старогутська і Придеснянська філії НПП) та, пізніше, у Житомирській області. Другий вид, *Brachythecium starkei*, в Україні відомий з семи локалітетів Львівської та Івано-Франківської областей [ВИСОЦЬКА, 1984]. Ними виявлений на території Старогутської частини національного парку. Новинками для Лівобережного Полісся є *Calypogeia neesiana* (Mass. et Carest.) K.Mull. і *Orthotrichum diaphanum* Brid. Печіночник *C. neesiana* спорадично трапляється на ґрунті, гнилій деревині та скелях як у горах, так і на рівнині нашої країни [ЗЕРОВ, 1964]. Тим часом епіфітний мох *O. diaphanum* досить розповсюджений у Центральній і Південній Україні, разом з придорожними насадженнями проникає навіть у міста. Чимало мохоподібних, виявлених у Деснянсько-Старогутському парку, є першими знахідками для Сумської області; більшість з них – рідкісні в Українському Поліссі. Це, в першу чергу, епіксил *Plagiothecium latebricola* B.S.G., епіфіти *Orthotrichum striatum* Hedw. і *Ulota crispa* (Hedw.) Brid., ряд епігейних видів: *Cephaloziella divaricata* (Sm.) Schiffn., *Lophozia excisa* (Dicks.) Dum., *Sphagnum angustifolium* (Russ.) C.Jens. та ін. Нарешті, на стовбурі осики в листяному лісі (кв. 95) Старогутської філії НПП виявлено мох *Neckera pennata* Hedw., котрий занесено до “Червоної книги європейських мохоподібних” [RED ..., 1995].

Анотований список видів

1. **ABIETINELLA** abietina (Hedw.) Fleisch. **СГ:** окол. с. Стара Гута, кв. 35 (СП); на окоренку старої осики біля насипу в лісі, кв. 125 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті на узліссі соснового лісу (ВВ).
2. **AMBLYSTEGIUM** serpens (Hedw.) B.S.G. **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на стінках окопа в сосновому лісі (ВВ).
3. *A. varium* (Hedw.) Lindb. **СГ:** на вербі коло западини з водою, кв. 35 (ВВ).
4. **ANOMODON** attenuatus (Hedw.) Hub. **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, в заплавному лісі на старих дубах (ВВ).
5. *A. viticulosus* (Hedw.) Hook. et Tayl. **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, в заплавному лісі на старих дубах (ВВ).
6. **ATRICHEM** undulatum (Hedw.) P.Beauv. **СГ:** на ґрунті в кленово-липовому лісі (СП); на коренях ялини в посадках ялини, кв. 93 (СП); ялиново-сосновий ліс, кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на стінках ям у сосновому лісі (ВВ).
7. **AULACOMNIUM** palustre (Hedw.) Schwaegr. **СГ:** окол. с. Стара Гута, на перелогах у понижених місцях (ВВ); на болоті, кв. 70 (СП).
8. **BRACHYTHECIUM** albicans (Hedw.) B.S.G. **СГ:** окол. с. Стара Гута, заплава р. Улиця (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті на узліссі соснового лісу (ВВ).
9. *V. oedipodium* (Mitt.) Jaeg. **СГ:** на основі стовбура дуба і мертвій деревині в лісі, кв. 32 (ВВ); на схилах залізничного насипу в сосновому лісі, кв. 127 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті в сосновому лісі (ВВ).
10. *V. reflexum* (Starke) B.S.G. **СГ:** на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дубів у заплавному лісі (ВВ) [ВІРЧЕНКО, ОРЛОВ, 2005].
11. *V. rutabulum* (Hedw.) B.S.G. **СГ:** на повалених стовбурах дерев у вільшняку, кв. 126 (ВВ).
12. *V. salebrosum* (Web. et Mohr) B.S.G. **СГ:** повалений стовбур сосни в сосновому лісі (СП); на стовбурах дерев у дубовому лісі, кв. 121 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дубів у заплавному лісі (ВВ).
13. *V. starkei* (Brid.) B.S.G. **СГ:** на стовбурі осики в мішаному лісі, кв. 95 (ВВ) [ВІРЧЕНКО, ОРЛОВ, 2005].
14. *V. velutinum* (Hedw.) B.S.G. **СГ:** стовбур зваленого дуба в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП); відслонення ґрунту в осиково-березово-сосновому лісі, кв. 108 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дубів у заплавному лісі (ВВ).
15. **BRYUM** argenteum Hedw. **СГ:** на піску по краю канами з водою в окол. с. Стара Гута (ВВ).
16. *V. caespiticium* Hedw. **СГ:** окол. с. Стара Гута (коло с. Василівки), на перелогах біля лісу (ВВ).
17. *V. pseudotriquetrum* (Hedw.) Gaertn., Meyer et Scherb. **СГ:** заболочена лука, кв. 42 (СП).
18. *V. subelegans* Kindb. **СГ:** на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дубів у заплавному лісі (ВВ).
19. **BUXBAUMIA** arphylla Hedw. **СГ:** піщаний обрив, на пд. від кв. 32 (СП); по краю дороги в сосняку зеленомошному, кв. 46 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на стінках ям у сосновому лісі (ВВ).
20. **CALLICLADIUM** haldanianum (Grev.) Crum. **СГ:** повалений стовбур дуба, на пд. від кв. 30 (СП); на стовбурі зваленої берези в сосновому лісі, кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках вільхи у вільховому лісі (ВВ).
21. **CALLIERGON** cordifolium (Hedw.) Kindb. **СГ:** окол. с. Стара Гута, заплава р. Улиця (СП); на просіці з водою, між кв. 35 і 20 (ВВ); евтрофне болото, кв. 66 (СП);

- зниження з водою, кв. 112 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на мокрому ґрунті у вільховому лісі (ВВ).
22. *C. stramineum* (Brid.) Kindb. **СГ:** зниження між гривами, кв. 112 (СП).
 23. **CALLIERGONELLA** *cuspidata* (Hedw.) Loeske. **СГ:** евтрофне болото (СП); окол. с. Стара Гута, заплава р. Улиця (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на мокрому ґрунті у вільховому лісі (ВВ).
 24. **CALYPOGEIA** *neesiana* (Mass. et Carest.) K.Mull. **СГ:** край дороги на просіці в сосновому лісі, між кв. 32 і 33 (ВВ); на стінках дороги в березняку, кв. 104 (ВВ).
 25. **CERHALOZIELLA** *divaricata* (Sm.) Schiffn. **СГ:** сосновий ліс, на ґрунті на узліссі (ВВ).
 26. **CERATODON** *purpureus* (Hedw.) Brid. **СГ:** окол. с. Стара Гута, заплава р. Улиця (СП); виворотень сосни в сосновому лісі, на пд. від кв. 30 (СП); по краю дороги в сосняку зеленомошному, кв. 46 (ВВ); ґрунт коло дороги в дубово-сосновому лісі, кв. 94 (СП); відслонення ґрунту в сосновому лісі, кв. 107 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на порушеному ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
 27. **CLIMACIUM** *dendroides* (Hedw.) Web. et Mohr. **СГ:** окол. с. Стара Гута, лука заплави р. Улиця (СП); на галявині коло западини з водою, кв. 35 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дерев у вільховому лісі (ВВ).
 28. **DICRANELLA** *heteromalla* (Hedw.) Schimp. **СГ:** відслонення ґрунту в сосновому лісі, кв. 16 (СП); по краю дороги в сосняку зеленомошному, кв. 46 (ВВ); на корені сосни в дубово-сосновому лісі, на пн. від кв. 94 (СП).
 29. **DICRANUM** *flagellare* Hedw. **СГ:** на дубовій колоді в сосновому лісі (СП); на гнилій деревині в дубовому лісі, кв. 121 (ВВ).
 30. **DICRANUM** *montanum* Hedw. **СГ:** на стовбурах берези, дуба, ялини в ялиново-сосновому лісі з дубом, кв. 94 (СП); на гнилій деревині в дубовому лісі, кв. 121 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на березах у сосновому лісі (ВВ).
 31. *D. polysetum* Sw. **СГ:** піщаний обрив, на пд. від кв. 32 (СП); на ґрунті в сосново-березовому лісі зеленомошному, кв. 124 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
 32. *D. scorarium* Hedw. **СГ:** стовбур поваленої берези в сосновому лісі ліщиново-копитняковому, кв. 94 (СП); дубова колода в сосновому лісі (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на окоренках дерев у вільховому лісі (ВВ).
 33. **DREPANOCLADUS** *aduncus* (Hedw.) Warnst. **СГ:** евтрофне болото, кв. 66 (СП).
 34. **EURHYNCHIUM** *hians* (Hedw.) Sande Lac. **СГ:** на просіці в сосновому лісі, між кв. 33 і 18 (ВВ).
 35. *E. angustirete* (Broth.) T.Kop. **СГ:** на ґрунті в сосново-ялиновому лісі, кв. 94 (СП).
 36. **FISSIDENS** *bryoides* Hedw. **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, в заплавному лісі на ґрунті (ВВ).
 37. **FRULLANIA** *dilatata* (L.) Dum. **СГ:** на основі стовбура осики в мішаному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, заплашний ліс, на дубі (ВВ).
 38. **FUNARIA** *hygrometrica* Hedw. **СГ:** на ґрунті коло понижень з водою, кв. 35 (ВВ).
 39. **HERZOGIELLA** *seligeri* (Brid.) Iwats. **СГ:** стовбур дуба в сосновому лісі, на пд. від кв. 32 (СП); на стовбурі зваленої берези в сосновому лісі, кв. 94 (СП).
 40. **НOMALIA** *trichomanoides* (Hedw.) V.S.G. **СГ:** на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вільхах у вільховому лісі (ВВ).
 41. **HYLOCOMIUM** *splendens* (Hedw.) V.S.G. **СГ:** на ґрунті в сосновому лісі, кв. 65 (СП); на ґрунті в сосново-березовому лісі зеленомошному, кв. 124 (ВВ).
 42. **НУPNUM** *cupressiforme* Hedw. **СГ:** стовбур зваленого дуба в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП); на дубі в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубах у заплавному лісі (ВВ).

43. *H. lindbergii* Mitt. ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, в заплавному лісі на гнилій деревині (ВВ).
44. *H. pallescens* (Hedw.) P.Beauv. СГ: стовбур поваленої берези в сосновому лісі ліщиново-копитняковому, кв. 94 (СП); приземна частина стовбура дуба і дубовий пень в сосново-ялиновому лісі, кв. 94 (СП); стовбур поваленої сосни в сосновому лісі, кв. 125 (СП). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубах у заплавному лісі (ВВ).
45. **LEPTOBRYUM** *rugiforme* (Hedw.) Wils. СГ: на вербі коло западини з водою, кв. 35 (ВВ).
46. **LEPTODICTYUM** *riparium* (Hedw.) Warnst. СГ: на вербі коло западини з водою, кв. 35 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на коренях вільх у заплавному лісі (ВВ).
47. **LESKEA** *polycarpa* Hedw. СГ: на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вільхах у заплавному лісі (ВВ).
48. **LESKEELLA** *nervosa* (Brid.) Loeske. СГ: на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вербах і осиках у заплаві р.Десни (ВВ).
49. **LEUCOBRYUM** *glaucum* (Hedw.) Angstr. СГ: на ґрунті в зниженнях сосново-березового лісу, кв. 124 (ВВ).
50. **LEUCODON** *sciuroides* (Hedw.) Schwaegr. СГ: на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубах у заплавному лісі (ВВ).
51. **LOPHOCOLEA** *heterophylla* (Schrad.) Dumort. СГ: на коренях ялини в посадках ялини, кв. 93 (СП); на стовбурах берези, сосни, ялини, дуба в ялиново-сосновому лісі з дубом, кв. 94 (СП); відслонення ґрунту в сосновому лісі, кв. 107 (СП). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, заплавної вільшняк, на вільсі (ВВ).
52. **LOPHOZIA** *excisa* (Dicks.) Dum. СГ: сосновий ліс, на ґрунті на узліссі (ВВ).
53. **MARCHANTIA** *polymorpha* L. СГ: на піску по краю меліораційної канами в окол. с. Стара Гута (ВВ).
54. **NECKERA PENNATA** Hedw. СГ: на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ).
55. **ORTHOTRICHUM** *affine* Brid. ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на осокорі у заплавному лісі (ВВ).
56. *O. diaphanum* Brid. СГ: на стовбурі старої осики біля насипу в лісі, кв. 125 (ВВ).
57. *O. obtusifolium* Brid. СГ: на стовбурі старої осики біля насипу в лісі, кв. 125 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вербах у заплавному лісі (ВВ).
58. *O. pallens* Bruch ex Brid. ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубі в заплавному лісі (ВВ).
59. *O. pumilum* Sw. СГ: на стовбурі старої осики біля насипу в лісі, кв.125 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вербах у заплавному лісі (ВВ).
60. *O. speciosum* Nees. СГ: на стовбурі старої осики біля насипу в лісі, кв.125 (ВВ). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вербах у заплавному лісі (ВВ).
61. *O. striatum* Hedw. ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на осіці в сосновому лісі (ВВ).
62. **PELLIA** *epiphylla* (L.) Corda. СГ: на стінках дороги в березняку, кв. 104 (ВВ).
63. **PHILONOTIS** *fontana* (Hedw.) Brid. СГ: заболочена лука, кв. 111 (СП).
64. **PLAGIOMNIUM** *affine* (Bland.) T.Кор. СГ: на ґрунті в сосново-ялиновому лісі (СП); на стовбурі зваленої берези, кв. 94 (СП).
65. *P. cuspidatum* (Hedw.) T.Кор. СГ: оголений ґрунт в сосновому лісі, кв. 107 (СП); на ґрунті в осиково-березово-сосновому лісі, кв. 108 (СП). ПД: окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у заплавному лісі (ВВ).
66. *P. rostratum* (Schrad.) T.Кор. СГ: приземна частина стовбура ліщини в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП).

67. **PLAGIOTHECIUM** cavifolium (Brid.) Iwats. **СГ:** на окоренку дуба в мішаному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на стінках окопів у сосновому лісі (ВВ).
68. *P. denticulatum* (Hedw.) V.S.G. **СГ:** приземна частина стовбура ліщини в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, у вільшняку на мокрому ґрунті (як *P. denticulatum* var. *undulatum* Ruthe – ВВ).
69. *P. laetum* V.S.G. **СГ:** стовбур берези і звалена береза в сосновому лісі, кв. 94 (СП); приземна частина стовбура дуба і дубовий пень в сосново-ялиновому лісі, кв. 94 (СП); основа стовбура ліщини та частина піщаного обриву, на пд. від кв. 32 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на березах у сосновому лісі (ВВ).
70. *P. latebricola* V.S.G. **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на трухлявих пеньках у заплавному вільшняку (ВВ) [ВІРЧЕНКО, ОРЛОВ, 2005].
71. **PLATYDICTYA** subtilis (Hedw.) Crum. **СГ:** на стовбурі осики в мішаному лісі, кв. 95 (ВВ).
72. **PLATYGYRIUM** repens (Brid.) V.S.G. **СГ:** на стовбурі зваленої ялини в ялиново-сосновому лісі з дубом, кв. 94 (СП); стовбур осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубах у заплавному лісі (ВВ).
73. **PLEUROZIUM** schreberi (Brid.) Mitt. **СГ:** основа стовбура дуба в сосновому лісі, на пд. від кв. 32 (СП); прошарок ґрунту на окоренку дуба в дубово-сосновому лісі, на пн. від кв. 94 (СП); доміант наземного покриву в сосново-березовому лісі зеленомоховому, кв. 124 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
74. **POHLIA** annotina (Hedw.) Lindb. **СГ:** по краях дороги на просіці в лісі, між кв. 33 і 18 (ВВ).
75. *P. bulbifera* (Warnst.) Warnst. **СГ:** по краях дороги на просіці в лісі, між кв. 33 і 18 (ВВ).
76. *P. nutans* (Hedw.) Lindb. **СГ:** виворотень сосни в сосновому лісі, на пд. від кв. 30 (СП); на ґрунті та корінні сосни в дубово-сосновому лісі, на пн. від кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
77. **POLYTRICHUM** commune Hedw. **СГ:** на узбіччі стежки, старій кротовині, на стінках канави в сосновому лісі, кв. 125 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
78. *P. juniperinum* Hedw. **СГ:** узлісся соснового лісу, на пд. від кв. 32 (СП); прошарок ґрунту на окоренку дуба в дубово-сосновому лісі, на пн. від кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
79. *P. longisetum* Sw. ex Brid. **СГ:** виворотень сосни в сосновому лісі, на пд. від кв. 30 (СП); прошарок ґрунту на окоренку дуба в дубово-сосновому лісі, на пн. від кв. 94 (СП).
80. *P. piliferum* Hedw. **СГ:** окол. с. Стара Гута, білоусові луки (СП); виворотень сосни в сосновому лісі, на пд. від кв. 30 (СП); на піщаній галявині, на пд. від кв. 32 (СП); порушений ґрунт біля дороги в дубово-сосновому лісі, кв. 94 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на ґрунті у сосновому лісі (ВВ).
81. *P. strictum* Brid. **СГ:** на болоті, кв. 6 (СП); на купинах на березовому болоті зі сфагнами, кв. 17 (ВВ).
82. **PTILIDIUM** pulcherrimum (Weber) Vain. **СГ:** на стовбурі дуба в сосновому лісі, на пд. від кв. 32 (СП); стовбур поваленої сосни в сосновому лісі, кв. 94, 125 (СП); на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вільсі у заплавному вільшняку (ВВ).
83. **PTILIUM** crista-castrensis (Hedw.) De Not. **СГ:** край болота в заростях багна, кв. 106 (СП); на ґрунті в сосново-березовому лісі зеленомошному, кв. 124 (ВВ).
84. **PYLAISIA** polyantha (Hedw.) Schimp. **СГ:** стовбур зваленого дуба в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП); на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ); стовбур

- осики в сосновому лісі, кв. 125 (СП). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вербах, осиках, тополях у заплаві р. Десни (ВВ).
85. **RADULA** complanata (L.) Dumort. **СГ:** стовбур зваленого дуба в ялиново-сосновому лісі, кв. 94 (СП); на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ); на стовбурах старих дубів у дубовому лісі, кв. 121 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубі у заплавному лісі (ВВ).
86. **RHYTIDIADELPHUS** squarrosus (Hedw.) Warnst. **СГ:** на просіці в сосновому лісі, між кв. 33 і 18 (ВВ).
87. **SANIONIA** uncinata (Hedw.) Loeske. **СГ:** на стовбурі зваленої ялини в ялиново-сосновому лісі з дубом, кв. 94 (СП); на стовбурі осики в листяному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на вільсі у вільховому лісі (ВВ).
88. **SPHAGNUM** angustifolium (Russ.) C.Jens. **СГ:** на осоковому болоті між купинами, кв. 42 (СП).
89. *S. capillifolium* (Ehrh.) Hedw. **СГ:** березово-пухівково-сфагнове болото, кв. 6 (СП); в мокрих місцях у сосново-березовому лісі, кв. 124 (ВВ).
90. *S. centrale* C.Jens. **СГ:** березово-пухівково-сфагнове болото, кв. 6 (СП).
91. *S. cuspidatum* Hoffm. **СГ:** між купинами на сфагновому болоті, кв. 111 (СП).
92. *S. fallax* (Klinggr.) Klinggr. **СГ:** березово-пухівково-сфагнове болото, кв. 6 (СП); на мезотрофному болоті, кв. 111 (СП); зниження між гривами, кв. 112 (СП).
93. *S. flexuosum* Dozy et Molk. **СГ:** на мезотрофному болоті, кв. 115 (СП).
94. *S. girgensohnii* Russ. **СГ:** на просіці біля канами з водою, між кв. 64 і 46 (ВВ).
95. *S. magellanicum* Brid. **СГ:** на сфагновому болоті, кв. 6 (СП); березово-очеретяно-гіпнове болото, на пд. від кв. 30 (СП); на просіці біля канами з водою, між кв. 64 і 46 (ВВ).
96. *S. palustre* L. **СГ:** березово-пухівково-сфагнове болото, кв. 6 (СП); мезотрофне болото, між кв. 90 і 105 (СП); зниження між гривами, кв. 112 (СП).
97. *S. platyphyllum* (Braithw.) Warnst. **СГ:** на просіці з водою, між кв. 35 і 20 (ВВ).
98. *S. squarrosum* Crome. **СГ:** по краю евтрофного болота (СП).
99. *S. subsecundum* Nees. **СГ:** на евтрофному болоті (СП).
100. **TETRAPHIS** pellucida Hedw. **СГ:** на поваленій сосні, між кв. 31 і 32 (СП); на зваленій березі та дубовому пні в сосново-ялиновому лісі, кв. 94 (СП).
101. **ULOTA** crispa (Hedw.) Brid. **СГ:** на основі стовбура осики в мішаному лісі, кв. 95 (ВВ). **ПД:** окол. с. Очкине, база “Деснянка”, на дубах у заплавному лісі (ВВ).
102. **WARNSTORFIA** fluitans (Hedw.) Loeske. **СГ:** мезотрофне болото, між купинами у воді, між кв. 90 і 105 (СП).

Список літератури

- Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів України. Вип.4. – К.: Академперіодика, 2003. – 256 с.
- Бойко М.Ф. Мохообразные Левобережного Полесья УССР: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Киев, 1976. – 24 с.
- Висоцька О.І. Порівняльна характеристика *Brachythecium starkei* (Brid.) V.S.G. і *B. curtum* (Lindb.) Limpr. із західної частини СРСР // Укр. ботан. журн. – 1984. – Т. 41, № 5. – С. 29-33.
- Вірченко В.М., Орлов О.О. Нові та рідкісні мохоподібні для Українського Полісся // Укр. ботан. журн. – 2005. – Т. 62, № 3. – С. 431-436.
- ЗАПОВІДНИКИ і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 232 с.
- ЗЕРОВ Д.К. Флора печіночних і сфагнових мохів України. – К.: Наук. думка, 1964. – 356 с.
- RED data book of European bryophytes. – Trondheim: Europ. Comm. for Conserv. of Bryophytes, 1995. – 291 p.

Рекомендує до друку
М.Ф. Бойко

Отримано 02.12.2005 р.

Адреси авторів

В.М. Вірченко
Інститут ботаніки
ім. М.Г.Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2
Київ, 01601, Україна
e-mail: v_virchenko@ukr.net

С.М. Панченко
НПП “Деснянсько-Старогутський”
вул. Новгород-Сіверська, 62
м. Середина-Буда, 41000
Сумська обл., Україна

Author's addresses

V.M. Virchenko
M.H.Kholodny Institute of Botany
NAS of Ukraine
Tereshchenkivska, 2
Kyiv, 01601, Ukraine
e-mail: v_virchenko@ukr.net

S.M. Panchenko
NNP “Desniansko-Starohutsky”
Novhorod-Siverska, 62
Seredyna-Buda, 41000
Sumy region, Ukraine